

OVERZICHT DER DIENSTEN

DOOR HET

RIJKS-MUSEUM VAN NATUURLIJKE GESCHIEDENIS TE LEIDEN

AAN DE DIERKUNDE BEWEZEN.

DOOR

G. A. SIX.

Wij Nederlanders mogen ons verheugen, ja zelfs er met recht roem op dragen, dat er in ons kleine land eene groote wetenschappelijke instelling bestaat, waaruit inlandsche natuuronderzoekers en geleerden van alle beschaafde volken, als uit eene onuitputtelijke bron, kunnen putten om hunne kennis omtrent de natuurlijke voortbrengselen van onzen wereldbol te vermeerderen.

Ieder begrijpt reeds dat ik ons rijk en alom beroemd Museum van natuurlijke geschiedenis te Leiden bedoel. Daar toch zijn, als in een goed voorzien magazijn, een zoo groot aantal dieren uit alle streken onzer planeet bijeengebracht, dat wij gerust mogen beweren, dat zelfs de zeer rijke museën der grootste Europeesche rijken, Engeland, Frankrijk, Pruisen, Oostenrijk en Rusland, over het algemeen genomen, niet zoo vele uitgezochte en goed bewaarde soorten van dieren bezitten als in het onze bijeenverzameld zijn. Deskundige vreemdelingen, anders gewoonlijk omtrent Nederland niet zeer toegevend, stemmen hierin gereedelijk toe, en bewijzen hunne ingenomenheid met de te Leiden bijeengebrachte schatten, niet alleen door ze te komen bewonderen, maar ook voornamelijk door er gebruik van te maken bij het te boek stellen van de uitkomsten hunner geleerde onderzoekingen, die zij aldaar hebben bewerkstelligd.

Zoo verspreidt deze schoone inrichting, ten koste van zoo veel zorg, zoo groote schatten en helaas ook van zoo menig verdienstelijk menschenleven, uit alle oorden der aarde bijeenverzameld, als uit een brandpunt hare stralen van kennis en wetenschap over de geheele beschaafde wereld.

Het zal, meen ik, niet ongepast zijn om hier vooraf een overzicht te geven van de voornaamste verzamelingen van natuurvoorwerpen, die in vroegere tijden hier te lande door rijke liefhebbers waren bijeengebracht, dewijl later veel uit die kabinetten in 's Rijksmuseum is ingelijfd.

De betrekkingen, die onze voorouders wegens hunnen uitgebreiden koophandel met een groot aantal van in warme landen gelegene oorden onderhielden, stelden hen in staat om uit alle toen bekende wereldstroken groote verzamelingen van allerlei dieren aan te voeren. Dat zij deze schoone gelegenheid niet verzuimd hebben, blijkt duidelijk uit de beschrijvingen hunner kabinetten, die gewoonlijk met een aantal van kunstig uitgevoerde en natuurgetrouwe afbeeldingen versierd zijn, waardoor wij ons nu nog van hunnen rijkdom een juist denkbeeld kunnen vormen.

Daar op deze platen dikwijls, zelfs tegenwoordig nog, zeldzame dieren zijn voorgesteld, zijn zij voor de wetenschap van een blijvend nut, dewijl zij door de schrijvers over de dierkunde steeds aangehaald zijn, en de bezitters dier plaatwerken dus een veel beter denkbeeld van de besprokene voorwerpen kunnen verkrijgen, dan door zeer uitvoerige beschrijvingen doenlijk is.

Het is daarom zeer jammer dat gedurende de eerste helft dezer eeuw, toen de belangstelling in de natuurlijke geschiedenis bij ons volk zeer was afgenomen, een groot aantal dezer kostbare hollandsche plaatwerken, dikwijls voor spotprijzen, naar het buitenland zijn weggevoerd, waar men ze beter wist te waardeeren, zoodat het mij niet zelden is gebeurd dat ik de beste van die boeken uit Duitschland moest laten ontbieden, omdat zij hier zeer schaars voorkwamen.

Ik wil hier niet spreken van oudere verzamelaars, zooals bijv. van Dr. BERNARDUS PALUDANUS, die op het einde der 16e eeuw te Enkhuizen eene menigte van natuurkundige zeldzaamheden bijeengebracht en

“Die al de wonderen der indiaansche zee
Van 't Afrikaansche strand en van Egypten's ree,
Die al de wonderen der aard en lucht vergaarde”

zooals zijn grafschrift vermeldt; maar om niet te uitvoerig te worden,

zal ik alleen omtrent de kabinetten van RUMPH, SEBA, GRONOVIVS en van den stadhouder WILLEM V het een en ander in herinnering brengen.

RUMPH was eerste koopman op de Molukken en had dus eene uitmuntende gelegenheid om zeldzame zeedieren te verzamelen, waarvan hij ook een goed gebruik maakte, blijkens zijn in 1711 uitgegevene *Amboinsche rariteitskamer*, waarin op 60 platen vooral een aantal zeldzame krabben, kreeften en schelpen zijn afgebeeld. Hoewel hij op zijn 43ste jaar blind was geworden, vond hij toch zijn grootste genoegen om met de toppen zijner vingers zijne geliefde zeldzaamheden te betasten, en, geholpen door zijn fijn gevoel, was hij in staat al die voorwerpen juist te onderscheiden en zoodoende als het ware met zijne vingers te beschouwen. De afbeeldingen van dit werk zijn steeds door alle natuurkundige schrijvers aangehaald, en nog niet lang geleden nam een Engelschman, getroffen door den rijkdom dezer zeldzaamheden, het besluit om naar de Molukken te reizen, ten einde alle deze aantrekkelijke schatten meester te worden.

RUMPH behaalde evenwel nog meer roem met een ander groot werk, het *Amboinsche kruidboek*. Hoewel de oorspronkelijke teekeningen op reis naar Holland door eene schipbreuk verloren gingen, was er gelukkig vooraf te Batavia een afschrift van gemaakt, dat thans nog op de koninklijke boekerij te 's Gravenhage voorhanden is, en volgens hetwelk dit werk na zijn dood door den hoogleeraar BURMAN in 6 folio deelen en een bijvoegsel, met honderde platen versierd, uitgegeven is.

In de tweede plaats moet SEBA genoemd worden, die, van geboorte een Duitscher, zich als apotheker te Amsterdam gevestigd en vele reizen naar onze overzeesche bezittingen ondernomen had om voortbrengsels der natuur voor zijne verzamelingen bijeen te brengen. Zijn eerste kabinet werd door Czaar PETER van Rusland aangekocht en naar Petersburg vervoerd, maar zijne tweede verzameling werd in 4 zware folianten en van 448 groote platen voorzien, beschreven en afgebeeld en gedeeltelijk na zijn dood door professor GAUBIUS uitgegeven. Hierin zijn vooral zeer vele en zeldzame kruipende dieren te vinden, en bijna alle deze slangen, hagedissen, schildpadden enz. kunnen, met behulp van het werk van den franschen hoogleeraar DUMÉRIL en van zijn medehelper BIBRON, die 9 dikke deelen over deze dieren hebben geschreven, met juistheid bestemd worden, zooals ik dan ook in mijn exemplaar van SEBA gedaan heb.

Het beste gedeelte van SEBA's werk is evenwel de beschrijving der

afgebeelde visschen, die door den Zweed ARTEDI, een vriend van LINNAEUS, op eene meer wetenschappelijke wijze behandeld is en nog door geleerden van lateren tijd gewaardeerd is geworden.

Nadat reeds van 1577—80 ADRIAEN COENENSZ. de visschen van het Scheveningsche strand had nagegaan en beschreven in zijn Vischboek, dat nog op de koninklijke boekerij te 's Gravenhage berust, hadden JACOBUS BONDT en JOHAN NIEUHOF reeds in de 17de eeuw opgave gedaan van verscheidene visschen onzer oostindische gewesten, maar de Admiraal CORNELIS DE VLAMING, die in 1715 uit Batavia terugkeerde, had, onder den naam van *Zee-tooneel*, eene groote verzameling teekeningen van ruim 400 visschen uit onzen oostindischen archipel laten vervaardigen, welke thans op het museum te Parijs bewaard wordt en volgens welke de platen van het eerste deel van RENARD, in 1754 door VOSMAER uitgegeven, zijn vervaardigd, hoewel zij reeds vroeger in de uitgave van JONSTON door RUYSCH en in het bekende werk van VALENTYN waren verschenen. Deze afbeeldingen, hoewel meestal herkenbaar, zijn toch niet altijd met genoegzame juistheid geteekend.

Het *Museum ichthyologicum* van L. TH. GRONOVIVS van 1754—56 te Leiden uitgegeven en waarin 200 vischsoorten, vooral uit Suriname, zeer nauwkeurig beschreven, en de zeldzaamste op 6 bijgevoegde platen uitmuntend zijn afgebeeld, was voor de wetenschap een veel grootere aanwinst. Deze verzameling van gedroogde visschen, die hij op de wijze van planten in een herbarium bewaarde, zijn met de beschrijving en eene menigte daarbij behoorende afbeeldingen, na zijn dood naar Frankrijk gevoerd, vanwaar zij later naar Engeland gebracht, en voor het Britsch museum is aangekocht. De heer GRAY, de onlangs overleden directeur van dit museum, heeft het zelfs van belang genoeg gerekend om deze beschrijvingen van de visschen van GRONOVIVS in 1854 te Londen uit te geven. Zoo is ook deze natuurkundige schat, door een Hollander met veel zorg en kosten bijeenverzameld, door onze onverschilligheid voor altijd naar een vreemd land, waar men er de waarde beter van begreep, overgebracht.

Eindelijk moet ik nog vermelden de verzameling van levende en opgezette dieren, die op het Loo bij 's Gravenhage door den erfstadhouder WILLEM V bijeengebracht was en waarvan de zeldzaamste voorwerpen, zoo als het kleine jufferbokje van de kust van Guinée (*Cephalophus Bronhelli*), door haar directeur VOSMAER in verscheidene met gekleurde platen voorziene verhandelingen in de laatste helft der vorige eeuw beschreven zijn en waaromtrent ook de beroemde natuur-

kundige en reiziger PALLAS in zijne *Spicilegia Zoologica* veel merkwaardigs mededeelde. TOLBACH, toenmalige bewindvoerder van de Kaap de Goede Hoop, beijverde zich vooral om dit kabinet met Afrikaansche soorten te verrijken, dat dan ook onder anderen door de geraamten van den kameelpardol, van het nijlpaard enz. zeer beroemd werd.

Het was deze schoone verzameling, die in 1795 door de vrijheid brengende Franschen geroofd en naar Parijs gevoerd werd en in 1815 door koning WILLEM I met het oude akademische kabinet vereenigd, de kern heeft uitgemaakt van het tegenwoordig rijks-museum.

Hoewel dus het thans bestaand museum eerst in 1815 is gesticht, zoo bestond toch reeds veel vroeger te Leiden eene akademische verzameling van natuurkundige zeldzaamheden, waarbij wij een oogenblik willen stilstaan.

JOAN MAURITS, graaf van Nassau, schijnt van 1637 tot 1644, toen hij landvoogd van Brazilië was, reeds vele zeldzame voorwerpen van daar te hebben overgezonden; later gaf BOERHAAVE den raad om bij de admiraliteiten aanzoek te doen om voorwerpen tot de natuurlijke geschiedenis behorende over te zenden. De stadhouder WILLEM IV schijnt dit plan te hebben ondersteund, en omtrent 1751 kreeg de hoogleeraar ALLAMAND het toezicht over het dus langzamerhand gevormd kabinet. In 1754 werd de verzameling van versteeningen, mineralen enz., door ZUMBAG DE KOESVELT bijeengebracht, aangekocht, even als in 1785 die van zeegewassen, nagelaten door den hoogleeraar HAHN; eindelijk vermaakte ook ALLAMAND zijne eigene verzameling bij zijn dood aan het kabinet van de hoogeschool. Dit schijnt evenwel in 1815 in vrij slechten staat verkeerd te hebben, zoodat het zeer gelukkig was dat WILLEM I in dat jaar het kabinet van zijn vader, toen, na den val van NAPOLEON, juist door den hoogleeraar BRUGMANS uit Parijs teruggevoerd, als 's Rijks-museum te Leiden vestigde. Later werd hierbij de belangrijke verzameling van vogels van den heer TEMMINCK gevoegd, terwijl ook veel uit het rijke in 1827 verkochte kabinet van den heer RAY VAN BREUCKELERWAERD aan het Leidsch museum overging.

Bij alle deze schatten kwamen nu langzamerhand de belangrijke bezittingen uit onze overzeesche bezittingen, door bepaaldelijk van wege de regeering uitgezonden natuurkundige reizigers overgestuurd, waaronder vooral de hoogleeraar REINWARDT, alsmede de heeren KUIL, VAN HASSELT, BOJÉ en MACKLOT moeten genoemd worden, waarbij later ook de heeren S. MÜLLER, SCHWANER en BERNSTEIN kwamen.

Alle die bijeengebrachte doode dieren zouden der wetenschap evenwel weinig gebaat hebben, indien niet tevens aan het museum geestelijke krachten waren verbonden geweest, die ze niet alleen als goede genieën bewaren, maar ze ook als het ware op nieuw doen herleven, door ze nauwkeurig te beschrijven en zoo veel mogelijk in hunne natuurlijke houding en kleuren af te beelden. Gelukkig dus dat daarbij steeds geleerden aangesteld waren en nog zijn, die zich niet te vrede stelden met de aan hunne zorg toevertrouwde schatten te bewaren en te rangschikken, maar zich ook met zoo veel ijver en liefde voor de natuurwetenschap bezielde gevoelden, dat zij de door hun rusteloos onderzoek verkregen kundigheden openbaar maakten, door het uitgeven van grondig bewerkte beschrijvingen en natuurgetrouwe afteekeningen.

Aangenaam is het mij hier in herinnering te brengen den grooten roem dien de eerste directeur van het museum, de hoogst verdienstelijke TEMMINCK, verwierf, door het uitgeven van zijne kostbare plaatwerken, waaronder vooral zijne *Collection de planches coloriées d'oiseaux* in 5 deelen 4° in aanmerking komt, waarin hij ons de schoone vormen en prachtige kleurendos van honderde vogels doet bewonderen; zijne verhandelingen over buideldieren, tijgersoorten en vledermuizen, van 1827—41 in twee deelen 4° onder den titel van *Monographies de mammologie* uitgegeven, zijn ook van belang voor de ontleedkunde, dewijl op de bijgevoegde platen een groot aantal van geraamten dezer dieren zijn afgebeeld.

Met dankbaarheid mogen wij de groote zorg gedenken, die Dr. DE HAAN besteedde om ons de prachtige Oost-Indische vlinders en Japanse schaaldieren te doen kennen. Deskundigen bewonderen steeds de vernuftige wijze waarop hij deze laatste dieren bewerkte in het groote werk over de fauna van Japan, waarin de dieren, door v. SIEBOLD en BURGERS in dat land verzameld, beschreven zijn. Ook de afbeeldingen en beschrijvingen der zobgdieren, vogels, kruipende dieren en visschen die in dit werk voorkomen en door de heeren TEMMINCK en SCHLEGEL bezorgd werden, worden algemeen geroemd. De echt wetenschappelijke verhandelingen van Dr. DE HAAN, uitgegeven in het groote werk over onze Oost-Indische bezittingen, en waarin hij de dikwijls allerzonderlingste vormen der uitlandsche sprinkhanen en van de niet ten onrechte zoogenoemde wandelende bladen en spooken verklaarde, hebben de bewondering van buitenlandsche geleerden gaande gemaakt, die zijne

inzichten omtrent deze moeilijk te rangschikken insecten hoofdzakelijk hebben aangenomen.

De niet minder uitmuntende beschrijving der sierlijke zeevederen, door onzen te vroeg overledenen Dr. HERKLOTS, wordt ook algemeen op prijs gesteld, zooals bijvoorbeeld blijkt uit den catalogus van die zeedieren, welke zich in het Britsch museum bevinden en door den heer GRAY bewerkt is. Daarenboven verdienen hier eene eervolle vermelding de verhandelingen door dien geleerde uitgegeven over fossiele javaansche stekelhuidigen en kaapsche schaaldieren.

Alle bovengenoemde verhandelingen door de ijverige conservators van het Leidsch museum, voornamelijk volgens de voorwerpen aldaar voorhanden opgemaakt, zijn voor de wetenschap van groot nut geweest.

Nadat wij, al is het dan ook slechts oppervlakkig, de groote verdiensten dezer drie reeds overleden natuuronderzoekers hebben herdacht, mogen wij ons gelukkig achten, ons te kunnen verheugen in het bezit te zijn van twee nog levende en steeds ijverig op het Leidsch museum navorschende geleerden, die, hoewel reeds op eene verdienstelijke wetenschappelijke loopbaan kunnende terugzien, toch met jeugdige krachten voortwerken en hunne onderzoekingen tot groot voordeel der natuurstudie wereldkundig maken.

Ook zonder hunne namen te noemen, zou ieder reeds begrijpen dat ik hiermede den verdienstelijken professor SCHLEGEL en Mr. SNELLEN VAN VOLLENHOVEN bedoel. Deze laatste toch bracht niet alleen de kostbare verzameling insecten van het museum, welke gedurende de lange ziekte van Dr. DE HAAN zeer verwaarloosd was, volkomen op orde, maar een gedeelte der vlinders en schildwantsen van onzen Oost-Indischen archipel werd door hem in een prachtwerk beschreven en afgebeeld.

Dat deze ijverige insectkenner in zijnen voormaligen leerling, den heer RITSEMA, thans een waardigen opvolger heeft verkregen, is reeds duidelijk gebleken uit de verhandelingen welke deze zoowel in het Nederlandsch tijdschrift voor Entomologie als in buitenlandsche maandwerken uitgaf en waarin onderanderen nieuwe soorten van bijen uit 's rijks museum werden beschreven.

Dr. E. SELENKA onderzocht voor zijne verhandeling over de zeekomkommers (Holothuriae), in 1867 verschenen, deze zeedieren die op het museum aanwezig waren, en toen deze geleerde kort daarop hoogleeraar te Leiden was geworden, nam hij de bewerking op zich der vogels

voor het groote werk van den thans overledenen hoogleeraar BRONN, getiteld: "*Klassen und Ordnungen des Thierreichs*". De daarbij gevoegde ontleedkundige platen bevatten dikwijls oorspronkelijke afbeeldingen, waarvoor de verzamelingen van het Leidsch museum de voorwerpen hebben kunnen opleveren. Dit is ook het geval met het gedeelte van datzelfde werk, hetwelk de kruipende dieren (Amphibiën) behandelt en door Dr. SELENKA's opvolger als hoogleeraar te Leiden, Dr. C. K. HOFFMANN, wordt bewerkt. Bij de beschrijving der visschen, ook voor BRONN's werk door den jeugdigen conservator van 's rijks museum te Leiden Dr. A. A. P. HUBRECHT nu onlangs ondernomen, zullen hem de schatten aan zijne zorg toevertrouwd zeker wel te stade komen.

Voor zijn in 1870 verschenen *Mémoire sur le genre Potérion*, heeft Prof. HARTING ook van verseheidene in het rijksmuseum voorhanden exemplaren dezer merkwaardige sponsen gebruik gemaakt.

Wanneer men wil nagaan welke onderzoekingen buitenlandsche natuurkundigen in het Leidsch museum hebben bewerkstelligd, dan mag vooral niet onvermeld blijven het foliodeel, waarin door MÜLLER en HENLE de haaiachtige visschen beschreven zijn, dewijl deze duitsche geleerden, bij het samenstellen van dit werk, rijkelijk uit de schatten van het rijks-museum hebben geput, zooals ook geschiedde door de beroemde fransche natuurkundigen G. CUVIER en VALENCIENNES, die bij het bewerken van hun groot werk over de hooger bewerkte vischen, vooral voor de soorten van onzen Oost-Indischen archipel, de voorwerpen en teekeningen door de Nederlandsche reizigers KUHLE en V. HASSELT ten koste van hun leven voor het Leidsch museum verzameld, met vrucht gebruikten.

Hoewel Dr. BLEEKER voor zijnen kolossalen atlas van de visschen onzer Oost-Indische bezittingen, die thans reeds in zeven en een half deel 380 folio-platen bevat, de voorwerpen op het rijks-museum aanwezig niet verzuimde te onderzoeken, zoo is dit prachtig plaatwerk evenwel voornamelijk bewerkt volgens visschen, die de schrijver zelf in onze Oost-Indische bezittingen bijeen verzamelde of aldaar volgens levende dieren liet afteekenen en kleuren, en waarvan nu reeds 1300 afbeeldingen verschenen zijn, terwijl het bovengenoemd werk van CUVIER en VALENCIENNES slechts 650 veel kleinere afbeeldingen bevat, geteekend naar in wijngeest bewaarde en dus verkleurde voorwerpen.

Bij het beschouwen dezer fraaie verzameling van visch-afbeeldingen, zeker de grootste en natuurgetrouwste die tot nog toe is uitgegeven,

moet men het betreuren dat dit zoo nuttig werk bij gebrek aan meer algemeene deelneming slechts zeer langzaam kan verschijnen. Men vraagt zich onwillekeurig af, hoe het mogelijk is dat in ons land, bewoond door zoo vele in Indië rijk geworden personen, die in andere opzichten eene dikwijls nuttelooze weelde ten toon spreiden, zoo weinig belang gesteld wordt in de voortbrengselen onzer keekringstreken, dat deze reusachtige onderneming van Dr. BLEEKER met eene staking wordt bedreigd, niëttegenstaande de geldelijke ondersteuning door onze regeering daaraan verleend.

De in 1859 door Dr. BLEEKER uitgegeven lijst der visschen van onzen Oost-Indischen archipel bedroeg toen reeds 2272 soorten, waarbij sedert dien tijd nog vele soorten ontdekt zijn, zoodat men wel verbaasd mag staan over den ontzettenden rijkdom der vischfauna dier streken, maar ook het geduld en de volharding moet bewonderen van den geleerde, die alle die soorten verzamelde en beschreef.

Meer nog komen hier evenwel in aanmerking drie verhandelingen van Dr. BLEEKER, waarvan de twee eersten in 1864 te Amsterdam en de derde in 1863 te Haarlem zijn uitgegeven. In de eerste beschreef hij 11 op het Leidsch museum goed bewaarde karpers en modderkruipers van Ceylon, en beeldde de 6 nieuwe soorten daarvan op 4 gekleurde platen af.

In de tweede behandelde hij de meervallen van Guyane. Tot nu toe waren slechts 80 soorten dezer visschen vandaar bekend, waaronder 34 in de Nederlandsche kolonie van Suriname; maar Dr. BLEEKER vond op het rijksmuseum nog 21 Surinaamsche soorten, waaronder er 6 onbekend waren, die door hem beschreven en op 16 gekleurde platen afgebeeld werden. Deze zonderlinge visschen zijn voornamelijk van lange draadvormige aanhangsels rondom den bek voorzien en met sterke gezaagde doornen voor aan den eersten rug- en de borstvinnen gewapend, en het is opmerkelijk dat alle Surinaamsche zoetwatersoorten tot uitsluitend Amerikaansche geslachten behooren, terwijl de soorten die in zee voorkomen, deel uitmaken van geslachten, die ook in de oude wereld worden aangetroffen.

In de derde verhandeling van Dr. BLEEKER over de visschen van de kust van Guinée, volgens de voorwerpen die hij op het Leidsch museum vond, werd het getal der aldaar voorkomende soorten met 90 vermeerderd, waarvan 41 onbekende visschen, die op de bijgevoegde 28 gekleurde platen zijn afgebeeld. Volgens deze opgave bedraagt nu het geheele getal der aldaar gevonden soorten 237.

In de 9 dikke deelen, waarin de fransche hoogleeraar DUMÉRIL en zijn medehelper BIBRON alle de hun bekende kruipende dieren uitvoerig beschreven, zijn overal bewijzen voorhanden, dat zij een ijverig gebruik hebben gemaakt van de hun uit het Leidsch museum medegedeelde dieren, en het blijkt daarenboven uit hunne opgaven, dat bij het teruggeven van de voorwerpen uit het voormaligen stadhouderlijk kabinet verscheidene zeldzame dieren op het Parijsch museum teruggebleven zijn. Het exemplaar van den gekaptten basiliscus van Guyane, uit de verzameling van SEBA afkomstig en in zijne Schatkamer D. I. pl. 100 afgebeeld, is thans op het Parijsch museum, en DUMÉRIL heeft er nu ook eene afbeelding en beschrijving van gegeven.

Onze kennis der kruipende dieren, en voornamelijk der slangen, werd evenwel belangrijk vermeerderd door twee werken van Dr. SCHLEGEL, waarvoor hij vooral de voorwerpen van het rijksmuseum gebruikte, namelijk *La physiologie des Serpents* met afbeeldingen der slangenkoppen, en de 50 folio platen van 1837—41 uitgegeven, waarop een groot getal van amphibieën, veelal volgens levende dieren geteekend en gekleurd, en dus in hunne natuurlijke en dikwijls schitterende kleurenpracht zijn afgebeeld, waaronder vooral de zwarte met koraalroode en goudgele dwarsbanden versierde Surinaamsche Elaps, de rood en zwart gevlekte kleine Japansche Salamander, de van boven groene en van onderen geheel gele Javaansche boomvorsch (*Hyla Reinwardtii*) en de gehoornde bruine Surinaamsche pad, die met schitterende oranje en groene kleuren prijkt. De twee merkwaardige slangen *Dryophis Langaha* met langen en spitsuitloopenden bovenkaak uit Madagaskar en de *Homalopsis Herpeton*, die van twee geschubte hoornen op het voorhoofd is voorzien en in zoetwater leeft, zijn ook in dit werk uitmuntend afgebeeld.

Een ander niet minder nuttig werk, insgelijks van Dr. SCHLEGEL, bevat de beschrijvingen en afbeeldingen van alle valken, ijsvogels en der 20 soorten van het fraaie geslacht *Pitta* onzer Oost-Indische bezittingen. Dit weinig kostbaar en toch net gekleurd plaatwerk verdiende zeker in ons land meer algemeen verspreid te zijn; want hoewel daarvan slechts drie vogelgroepen verschenen zijn, verkrijgt men daardoor toch reeds een juist denkbeeld van de rijke vogelfauna van onzen Oost-Indischen archipel.

Ik zou mij niet de bevoegdheid durven aanmatigen om de uitstekende verdiensten uiteen te zetten, die professor SCHLEGEL zich omtrent

het Leidsch museum heeft verworven. Ieder die met eenige nauwkeurigheid de ontzettende menigte van dieren in de groote en toch niet genoegzaam ruime gaanderijen van het museum gade slaat, zal door een gevoel van duizeling bevangen worden bij de gedachte, hoe het mogelijk zou kunnen zijn om alle die duizende soorten goed van elkaar te onderscheiden en volgens hare natuurlijke verwantschap te rangschikken. En toch, dit bijna ondoenlijk geacht reuzenwerk is door jarenlangen en onvermoeiden arbeid tot stand gebracht.

Van bijna alle aanwezige dieren zijn de wetenschappelijke namen nauwkeurig opgegeven; de reizigers die ze verzamelden en de natuurkundigen die ze beschreven zijn zooveel mogelijk vermeld, en veel daarvan is behalve in de bovengenoemde werken, vooral wat de vogels aangaat, door C. L. BONAPARTE en O. FINSCH gebruikt voor hunne onderzoekingen, die zij op het Leidsch museum deden en waarvan zij de uitkomsten in hunne werken te Leiden uitgegeven wereldkundig maakten. De eerste schreef twee verdienstelijke werken over de indeeling der vogels in geslachten, en de tweede eene monographie der papegaaien.

Maar de grootste dankbaarheid der natuuronderzoekers heeft professor SCHLEGEL zich verworven door zijn *Museum d'histoire naturelle des Pays-Bas*, waarvan nu reeds 12 groote afleveringen zijn uitgegeven en waarin eene reeks van afzonderlijke diergroepen wordt behandeld. In de 11 eerste afleveringen zijn alle soorten van een groot aantal vogelgroepen opgeteld, volgens de voorwerpen op het Leidsch museum voorhanden, en de streek, van waar zij gezonden zijn, is steeds nauwkeurig opgegeven. Hoogst belangrijk zou het zeker zijn om in eenigzins meerdere bijzonderheden te treden omtrent dit verdienstelijk werk, maar zelfs eene daarvan te geven schets zou hier te uitvoerig worden. Evenwel geloof ik dat eene vergelijking van deze oordeelkundige naamlijst, die bijna 2100 der op het rijks museum aanwezige vogelsoorten bevat, met die welke thans omtrent de verzameling van vogels op het Britsch museum uitgegeven wordt, niet ten nadeele onzer inrichting zou uitvallen. Het laatst uitgegeven deel van genoemd Engelsch werk, dat de roofvogels bevat en met fraaie gekleurde platen is versierd, is niettemin zeer aanbevelenswaardig.

Daar er helaas geene volledige lijst bestaat van de in Insulinde voorkomende vogelsoorten, zou dit werk van prof. SCHLEGEL hiertoe uitmuntende bouwstoffen kunnen opleveren, zooals ik daaruit dan ook voor mijn eigen gebruik een zoodanigen catalogus heb samengesteld.

In de 12de aflevering van het genoemde *Musée des Pays-Bas* zijn al de op het rijksmuseum bewaarde apen beschreven.

Uit het hierboven gegeven overzicht, hoe onvolledig ook, van hetgeen door de inrichting van het rijksmuseum tot vermeerdering der dierkunde is bijgedragen, mag men gereedelijk besluiten dat de, naar evenredigheid van het groote doel, niet al te ruime geldelijke opofferingen daaraan besteed, rijke renten hebben opgeleverd, dewijl daardoor niet alleen eene nauwkeurige kennis is verkregen van duizende groote en kleine dieren, maar daarenboven de wetenschappelijke roem, door Nederland in vroegere eeuwen verworven, ook in onzen tijd op schitterende wijze is gehandhaafd.

Zeer te betreuren is het dat de betrekkelijk geringe ruimte der gebouwen van het museum niet toelaat dat alle aldaar opeengestapelde schatten behoorlijk uiteen kunnen gezet worden. In plaats dat de voorwerpen door de bezoekers nauwkeurig kunnen worden gadeslagen, zijn vele belangrijke zaken op en achter elkaar geplaatst, zoodat men telkens daarin verhinderd wordt; vooral is dit het geval met de vischen, kruipende dieren en lagere zeedieren.

Wanneer men in aanmerking neemt den grooten omvang welken de natuurkundige wetenschap tegenwoordig heeft verkregen en het groote nut dat zij aan de maatschappij oplevert, dan moet men wenschen dat onze regeering daaraan spoedig meer geldelijke ondersteuning zal verleenen, dan tot nu toe is geschied. Vooral ware het te hopen dat, zoo als vroeger, ook nu reizigers werden uitgezonden om nieuwe dieren te verzamelen of de oude voorwerpen door versche te vervangen.¹

Indien aan dezen treurigen toestand niet weldra eene gunstige wending wordt gegeven, dan is het te vreezen dat deze beroemde inrichting van haar toppunt van roem, waarop zij tot nu toe gestaan heeft, zal afdalen; want even als in alle zaken, zoo is ook hier stilstand achteruitgang.

Wij mogen van harte wenschen en willen ook vertrouwen dat het rijksmuseum van natuurlijke historie, onder het bestuur van koning WILLEM I zoo bijzonder beschermd, ook door doelmatige ondersteuning van de regeering van zijn kleinzoon WILLEM III spoedig in vernieuwden luister zal bloeien.

¹ Het bestuur der Nederl. entomologische vereeniging heeft onze regeering aangezocht om een reiziger naar Insulinde te sturen tot het verzamelen van insecten voor het Museum.